

Examen HAVO

2010

tijdvak 1
extra afnamemoment
maandag 17 mei

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit vier blokken met in totaal 35 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 49 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Architectuur in de negentiende eeuw
Blok 2: Fokine en zijn ballet Petrosjka
Blok 3: Brecht en zijn theaterstuk Moeder Courage
Blok 4: Songs uit de theatershow Female Factory

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.
In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op het beeldscherm zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1

Dit blok gaat over architectuur in de negentiende eeuw.

Veel kunst uit de negentiende eeuw behoort tot de romantiek. Voorbeelden zijn te vinden in de beeldende kunst, de muziek, het ballet, het theater en de literatuur. Het ontstaan van de romantiek werd bepaald door diverse ontwikkelingen die eind achttiende en begin negentiende eeuw in diverse Europese landen plaatsvonden.

Een voedingsbodem voor de romantiek bijvoorbeeld vormde het gevoel van onvrede door de revoluties en politieke onrust uit die tijd.

- 2p **1** Bespreek nog twee ontwikkelingen die van invloed zijn geweest voor de opkomst van de romantiek.

afbeelding 1

Op afbeelding 1 zie je *De droom van de architect* van Thomas Cole uit 1840. Dit schilderij is een voorbeeld van romantische schilderkunst. Ook de titel van het werk wijst hierop.

- 1p **2** Leg uit waarom de titel in verband kan worden gebracht met de romantiek.

afbeelding 1

Het romantische karakter van dit werk spreekt ook uit de voorstelling.

- 2p **3** Bespreek twee manieren waarop het romantische is te zien in de voorstelling.

afbeelding 1 en 2

In het schilderij op afbeelding 1 zie je verschillende architectuurstijlen. Zo zie je links een in neogotische stijl uitgevoerde kerk en rechts classicistische bouwwerken. Beide stijlen werden in de negentiende eeuw vaak toegepast.

In Nederland bouwde de architect P.J.H. Cuypers in de negentiende eeuw veel katholieke kerken in neogotische stijl. Een bekende kerk van hem is de Vondelkerk in Amsterdam uit ca. 1880. Op afbeelding 2 zie je een tekening van Cuypers voor deze kerk.

- 2p **4** Leg uit waarom bij katholieke kerkbouw een neogotische stijl de voorkeur had boven een classicistische stijl. Betrek beide stijlen in je antwoord.

- 1p **5** Leg uit in welk opzicht het gebruik van de neogotische bouwstijl in de negentiende eeuw gezien kan worden als een uiting van de romantiek.

afbeelding 3, 4 en 5

Cuypers was ook de architect van het in 1885 geopende Rijksmuseum in Amsterdam (zie afbeelding 3). Voor dit museum hanteerde hij een stijl die een vermenging was van Hollandse renaissance en neogotiek. Cuypers mocht het museum in deze stijl bouwen nadat een eerste classicistisch ontwerp voor dit museum (zie afbeelding 4) van de hand van de Duitse architect Ludwig Lange was afgekeurd.

In feite week Nederland daarmee af van de negentiende-eeuwse gewoonte om musea juist wel in een classicistische stijl uit te voeren, zoals het classicistische British Museum in Londen dat al in 1847 gereed kwam (zie afbeelding 5).

- 1p **6** Leg uit waarom in de negentiende eeuw de voorkeur werd gegeven aan de classicistische stijl bij het bouwen van musea.

afbeelding 6 en 7

Hoewel het Rijksmuseum en het British museum in bouwstijl verschillen, zijn er ook grote overeenkomsten tussen beide gebouwen. De plattegrond van beide gebouwen bijvoorbeeld (zie afbeelding 6 en 7) toont een rangschikking van ruimtes rond een binnenplaats. Een voordeel van een dergelijke indeling was dat optimaal gebruik werd gemaakt van daglicht.

- 1p **7** Noem uitgaande van de educatieve functie van een museum nog een voordeel van de gekozen indeling.

afbeelding 8 en 9

De binnenplaats van het Rijksmuseum was overdekt met een destijds moderne constructie van ijzeren spanten en glas. Dergelijke overkappingen werden ook toegepast in andere nieuwe negentiende-eeuwse gebouwen als winkelpassages en stations. Een voorbeeld is de overkapping van de Haagse winkelpassage uit 1885 die je ziet op afbeelding 9.

De functionele toepassing van ijzer en glas gaat in de Haagse Passage samen met een historische bouwstijl. Hoe deze stijl is toegepast is te zien bij de ingang van de passage en de binnenzijde (afbeelding 8 en 9).

- 1p **8** Geef een verklaring voor het feit dat bij een dergelijk gebouw tevens een historische bouwstijl werd toegepast.

afbeelding 10

Gebouwen in een historische stijl werden in de negentiende eeuw ontworpen door architecten. Gebouwen zonder verwijzingen naar historische architectuurstijlen kwamen niet veel voor in de negentiende eeuw en werden veelal ontworpen door ingenieurs. Een voorbeeld is de Eiffeltoren van ingenieur Eiffel uit 1889.

Architecten werden anders opgeleid dan ingenieurs. Dit verschil had gevolgen voor het ontwerp van de bouwwerken.

- 2p **9** Leg dit voor beide beroepsgroepen uit.

afbeelding 10

De Eiffeltoren werd gebouwd ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling van 1889.

- 1p 10 Leg uit waarom juist de wereldtentoonstelling aanleiding was voor het tot stand komen van vernieuwende architectuur.

afbeelding 10

Nog voor de Eiffeltoren af was, werd er al flink geprotesteerd tegen het bouwwerk. In een open brief die al in 1887 circuleerde stond: Want het lijdt geen twijfel dat de Eiffeltoren een schande is voor Parijs. Ieder voelt het, ieder zegt het, ieder gaat er diep onder gebukt. En tenslotte, zullen niet de buitenlandse bezoekers aan onze Wereldtentoonstelling verbaasd uitroepen: 'Wat! Hebben de Fransen dat monstrum gekozen om ons een idee te geven van hun veelgeroemde goede smaak?'

Deze onvrede met de Eiffeltoren heeft al lang plaatsgemaakt voor waardering. De Eiffeltoren is bij uitstek het symbool voor Parijs en voor het massatoerisme is het een grote trekpleister.

- 1p 11 Leg uit waarom de Eiffeltoren zo geschikt was om uit te groeien tot een trekpleister voor het massatoerisme.

Blok 2

Dit blok gaat over de opvattingen van de choreograaf Fokine over het moderne ballet en over zijn ballet *Petroesjka*.

tekst 1

Lees tekst 1.

In de kunst wordt vaak onderscheid gemaakt tussen inhoud en vorm. Uit de stellingen 1, 2 en 4 uit tekst 1 kun je afleiden dat Fokine de inhoud boven de vorm stelde.

- 3p 12 Toon dit voor elk van de drie stellingen in eigen woorden aan.

tekst 1

Als kunstenaars hun standpunten in kranten publiceren, is er meestal sprake van een reactie op de gang van zaken in hun vak. Bij Fokine is er sprake van een reactie op het romantische, negentiende-eeuwse ballet.

- 1p 13 Wat was de mening van Fokine ten aanzien van het negentiende-eeuwse ballet?

tekst 1 en 2, video 1

Lees tekst 2.

Op videofragment 1 zie je een deel uit de openingsscène van het ballet *Petroesjka*. Op het midden van een plein staat een tent, waarvoor het kermispubliek heen en weer loopt. Er wordt onder andere een mannendans uitgevoerd en je ziet een jongen met een balalaika.

- 1p 14 Vind je dat de mannendans in overeenstemming is met hetgeen Fokine in stelling 4 gezegd heeft? Beargumenteer je antwoord.

tekst 1 en 2, video 1

De manier van bewegen van de jongen met de balalaika is in overeenstemming met stelling 3.

- 1p 15 Beargumenteer dit.

tekst 1 en 2, video 2

Op videofragment 2 presenteert de goochelaar de poppen aan het kermispubliek. Je ziet van links naar rechts: de moor, de ballerina en Petroesjka.

Het optreden van Petroesjka is in overeenstemming met stelling 2.

- 1p 16 Beargumenteer dit.

tekst 1, video 1 en 2

Fokine is erin geslaagd om stelling 5 te verwezenlijken.

- 1p 17 Beargumenteer dit.

Fokine is de geschiedenis ingegaan als grondlegger van het moderne ballet. Hij staat echter niet bekend als choreograaf van de moderne dans.

- 1p 18 Noem één verschil tussen de vroeg twintigste-eeuwse moderne dans en het vroeg twintigste-eeuwse moderne ballet.

Blok 3

Dit blok gaat over het theaterstuk *Moeder Courage* van Bertolt Brecht uit 1939.

tekst 3

Lees tekst 3.

In het begin van de twintigste eeuw zien we in de schouwburgtheaters tragedies, komedies en kluchten, die allemaal gericht waren op vermaak van het publiek.

In de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw ontstond in Duitsland het episch theater: een beweging die het bestaande schouwburgtheater wilde veranderen.

- 1p 19 Leg uit welk ideaal de makers van episch theater nastreefden.

tekst 4, video 3

Lees tekst 4.

In videofragment 3 zie je de eerste scènes van de voorstelling *Moeder Courage* door *De Toneelmeesters* uit 2008.

Bertold Brecht gebruikte in zijn episch theater vervreemdingseffecten.

- 1p 20 Geef aan hoe de beleving van een voorstelling door het publiek verandert door het gebruik van vervreemdingseffecten.

video 4

In dit theaterstuk speelt muziek een belangrijke rol. Deze is gecomponeerd door de evenals Brecht naar de Verenigde Staten geëmigreerde Duitse componist Paul Dessau.

In videofragment 4 hoor je de openingsmuziek bij *Moeder Courage*. Deze muziek is een voorbeeld van ontwikkelingen in de muziek in de eerste helft van de twintigste eeuw.

- 2p 21 Noem twee vernieuwende kenmerken van deze muziek.

video 5

De videofragmenten 5 t/m 8 zijn afzonderlijke fragmenten uit het eerder bekeken videofragment 3.

In videofragment 5 zie je de proloog van de voorstelling die uitgesproken wordt door een soort spreekstalmeester in een lange witte jas.

- 3p 22 Noem drie manieren waarop informatie aan het publiek wordt gegeven.

video 6

In deze voorstelling zitten veel zaken die niet thuishoren in de tijd waarin het verhaal speelt; dit heet een anachronisme.

In videofragment 6 zie je bijvoorbeeld een helm uit de twintigste eeuw, terwijl het verhaal speelt in 1624.

- 1p 23 Geef aan waarom de regisseur voor anachronismen koos in zijn voorstelling.

video 6

In videofragment 6 zie je de spreekstalmeester veranderen in het personage van de ronselaar.

- 2p 24 Beschrijf twee verschillende handelingen die deze overgang realiseren.

tekst 3, video 7

In videofragment 7 houdt de sergeant-majoor een monoloog over de voordelen van de oorlog. In tekst 3 heb je gelezen hoe de auteur van dit toneelstuk over oorlog denkt.

- 1p 25 Leg uit hoe de monoloog van de sergeant-majoor moet worden opgevat.

video 5, video 8

In videofragment 8 zie je het toneelbeeld dat in deze voorstelling wordt gebruikt. Een van de vervreemdingseffecten is, dat de personages zelf de grote (ronde) schuifwanden steeds van functie laten veranderen. Deze wanden dekken het toneel geheel of gedeeltelijk af, of vormen de achterwand van de scènes.

- 2p 26 Beschrijf het effect van deze schuifwanden in de overgang naar de scène met Moeder Courage. Geef tevens de relatie aan tussen de scène met Moeder Courage en de proloog uit videofragment 5.

tekst 4, video 9

Moeder Courage betekent: moedige moeder. In videofragment 9 wordt een reden gegeven voor haar bijnaam. Maar haar bijnaam staat voor meer dan die ene reden.

- 1p 27 Noem nog een reden of verklaar de titel van het stuk.

video 10

In videofragment 10 hoor je een fragment van een lied uit *Moeder Courage* over een jong meisje dat in een oorlog misbruikt werd door de vijand.

Men vindt vaak dat de muziek van Dessau niet makkelijk in het gehoor ligt, maar het was ook nooit Brechts bedoeling om het de toeschouwer makkelijk te maken. “De kunsten zijn nu eenmaal geen luilekkerland” vond hij.

- 2p 28 Noem twee elementen uit dit lied, waardoor deze muziek niet makkelijk in het gehoor ligt.

In 2008 werd *Moeder Courage* gespeeld door *De Toneelmeesters* van *Stage Entertainment* onder regie van Hans Croiset. *Stage Entertainment* probeerde met de serie *Toneelmeesters* klassieke toneelstukken voor een groot publiek te spelen. Deze poging is na één seizoen gestopt wegens gebrek aan succes. Joop van den Ende, de oprichter van *Stage Entertainment*, was het eerder wél gelukt miljoenen mensen naar het theater te krijgen met de introductie van de musical in Nederland.

- 1p 29 Verklaar waarom het kennelijk moeilijker is een groot publiek te interesseren voor klassieke toneelstukken dan voor musicals.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Blok 4

Dit blok gaat over twee songs uit de theatershow van *Female Factory* uit 1997.

audio 1 en 2, tekst 5

Lees tekst 5.

Audiofragment 1 is het begin van de song *I don't wanna be misunderstood* van Rocq-E Harrell. Audiofragment 2 is het begin van de song *59 Tweedle D* van Rosie Flores.

Hoewel de meeste songs uit de theatershow van *Female Factory* tot de 'etno-crossover' gerekend zouden kunnen worden, is dat bij deze twee fragmenten niet het geval.

- 1p 30 Geef één argument waarom deze twee fragmenten niet tot de 'etno-crossover' gerekend kunnen worden.

audio 1 en 2

- 2p 31 Noem twee verschillen tussen de zangpartijen van beide fragmenten. Ga bij je antwoord uit van fragment 2.

audio 1 en 2

Bij zang kan onderscheid gemaakt worden tussen klassieke en niet-klassieke scholing. Hoewel Rocq-E Harrell en Rosie Flores qua zangstijl sterk verschillen, hebben ze gemeen dat ze beiden geen klassieke zangopleiding hebben gehad.

- 1p 32 Noem één kenmerk van hun zang dat niet past bij de klassieke zangkunst.

audio 1 en 2

Wereldmuziek boeit in het algemeen slechts een klein publiek. De meeste muziek van *Female Factory* zul je dus niet in hitlijsten tegenkomen. De beide fragmenten hebben echter wel duidelijk kenmerken van muziek voor het 'grote publiek'.

- 2p 33 Noem twee van die kenmerken.

video 11

Op videofragment 11 zie je het laatste gedeelte van de song van Rosie Flores. Gelet op de *showelementen* in deze muziekstijl, is de rolverdeling tussen de musici niet gewoon.

- 1p 34 Geef één argument voor deze bewering.

video 11

Je zou kunnen zeggen dat niet alleen de ongebruikelijke rolverdeling tussen de musici, maar ook de song als geheel is bedoeld als parodie.

- 1p 35 Geef één argument voor deze bewering.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.